

„ЗАВЈЕШТАЊА СТЕФАНА НЕМАЊЕ”, СТВАРНОСТ И (ИЛИ) МИТ

Светачка висина и инок смртни

Једанаест „Завјештања Стефана Немање” средином деведесетих потресло је Србију од исконских дубина до исконских висина. „Завјештања земље, крви, гробова и костију, неба и звијезда, језика, цркава, државе, власти, књиге и писма, пјесме и свирке, имена српских”. Тај глас прошао је кроз само срце опкољеног народа и још увек драматично одзвања у њему. Име писца мало је ко чуо – био је то глас самог Стефана Немање. И све се, опет, потврдило. Традиција је жива сакрална нит и сила духа која може проговорити у свакој епохи, кроз свакога од нас. То се непогрешиво препознаје, та једноставна и делотворна реч наједанпут распршује све натрухе времена, заблуде и изневеравања, има обновитељску моћ. А праве књиге одувек бирају своје писце

Пише: Радомир Милић

Сре-ди-ном де-ве-де-се-тих го-ди-на про-шло-га ви-је-ка, Ср-би-јом се про-ши-ри-ла јед-на за-ни-мљи-ва при-ча. Не-ки срп-ски пје-сни-ци су – ка-же при-ча – по-сје-ти-ли Хи-лан-дар. У раз-го-во-ру са све-то-гор-ским мо-на-си-ма чу-ли су да је отац Си-ме-он

(за-мо-на-ше-ни Сте-фан Не-ма-ња) сво-је по-сљед-ње зем-не да-не на Све-тој го-ри про-во-дио са сво-јим си-ном Раст-ком (бу-ду-ћим све-тим Са-вом). Чу-ли су и да је тих да-на отац си-ну го-во-рио у пе-ро сво-ја за-вје-шта-ња, за-вје-шта-ња ко-ја оста-вља и си-ну сво-ме и ро-ду сво-ме. Раст-ко је слу-шао оца и све па-жљи-во за-пи-си-вао...

Чув-ши да су ти за-пи-си са-чу-ва-ни и да се на-ла-зе упра-во ту, у хи-лан-дар-ској ри-зни-ци, ма-на-стир-ски го-сти су се на-је-жи-ли од уз-бу-ђе-ња. По-же-ље-ли су да их ви-де. Мо-на-си су за-пи-се за-вје-шта-ња Сте-фа-на Не-ма-ње из-ни-је-ли на ви-дје-ло, пје-сни-ци су их оду-ше-вље-но иш-чи-та-ли и пре-пи-са-ли. Те пре-пи-се су, као не-про-цје-њи-во бла-го, по-ни-је-ли са со-бом...

КЊИ-ГА КРОЗ ПИ-СЦА

За-вје-шта-ња Сте-фа-на Не-ма-ње кру-жи-ла су Бе-о-гра-дом, а по-том и ши-ром Ср-би-је – у по-чет-ку од ру-ке до ру-ке и од уста до уста, а ка-сни-је на све мо-гу-ће на-чи-не. Пред-ста-вља-ње мно-гих књи-га по-чи-ња-ло је или за-вр-ша-ва-ло ди-је-ло-ви-ма *За-вје-шта-ња је-зи-ка* или *За-вје-шта-њ а књи-ге и пи-сма*

. Вр-сни глум-ци, на-ро-чи-то Гој-ко Шан-тић и Љу-ба Та-дић, на-дах-ну-то су из-го-ва-ра-ли те ри-је-чи.

За-вје-шта-ња

су се, у об-ли-ку мо-но-дра-ме, мо-гла чу-ти на ва-ло-ви-ма Ра-дио Бе-о-гра-да. Сни-ма-не су ТВ еми-си-је, чи-та-ве се-ри-је еми-си-ја у ко-ји-ма су у ци-је-ло-сти чи-та-на сва

За-вје-шта-ња

, њих 11 (*За-вје-шта-ња зе-мље, кр-ви, гро-бо-ва и ко-сти-ју, не-ба и зви-је-зда, је-зи-ка, цр-ка-ва, др-жа-ве, вла-сти, књи-ге и пи-сма, пје-сме и свир-ке, име-на срп-ских*).

Ин-тер-нет је омо-гу-ћио да се за-вјет-не ри-је-чи Сте-фа-на Не-ма-ње бр-зо пре-не-су ши-ром сви-је-та, а по-ја-ви-ло се и из-да-ње на CD-у...

До-бри-ца Ерић је, док је био уред-ник у Но-ли-ту, об-ја-вио „За-ве-шта-ње је-зи-ка” у

об-ли-ку пер-га-мент-ног свит-ка, а по-ле-ђи-ну сва-ке об-ја-вље-не Но-ли-то-ве књи-ге тог вре-ме-на укра-сио је истим за-пи-сом (са пот-пи-сом: *Из Хи-лан-дар-ске по-ве-ље*). Љу-би-во-је Ршу-мо-вић, од-го-ва-ра-ју-ћи на но-ви-нар-ско пи-та-ње Ми-ло-ша Јеф-ти-ћа, по-звао се на Не-ма-њи-на

За-вје-шта-ња

, из-го-во-рио

За-вје-шта-ње је-зи-ка

у ци-је-ло-сти, „она-ко ка-ко га је Не-ма-ња из-ре-као Све-том Са-ви”, и за-кљу-чио: „Шта бих ја, инок смрт-ни, имао да до-дам овом све-тач-ком За-ве-шта-њу? Ово је про-роч-ка бе-се-да, ово би тре-ба-ло сви-ма на-ма, Ср-би-ма, пи-сци-ма по-себ-но, да бу-де за-кле-тва! Ни-сам на-и-шао у дру-гим је-зи-ци-ма на сли-чан ама-нет.”

Те-кла је го-ди-на за го-ди-ном... и Ср-би ши-ром сви-је-та су *За-вје-шта-ња Сте-фа-на Не-ма-ње* при-хва-та-ли као не-што сво-је, као не-што што им при-па-да, што је њи-ма и за њих на-пи-са-но, као истин-ско за-вје-шта-ње Не-ма-њи-но...

Свих тих го-ди-на у Бе-о-гра-ду је скром-но и ти-хо жи-вио је-дан чо-вјек ко-ји се књи-га-ма и је-зи-ком ба-вио чи-тав жи-вот. Свих тих го-ди-на у из-ло-зи-ма књи-жа-ра ста-ја-ла је јед-на књи-га на ко-јој је пи-са-ло: *За-вје-шта-ња Сте-фа-на Не-ма-ње*, Ми-ле Ме-дић. Ма-ло ко је обра-ћао па-жњу на пот-пи-са-но име. Ко га је и за-па-зио, нај-че-шће је по-ми-шљао да се ра-ди о при-ре-ђи-ва-чу Не-ма-њи-них за-вјет-них ри-је-чи. Мно-ги су, има-ју-ћи књи-гу у ру-ка-ма, успи-је-ва-ли про-на-ћи пот-пи-сни-ка да би га пи-та-ли ода-кле му пре-пис, ка-ко се мо-же до-ћи до из-вор-ни-ка, пред-ла-га-ли да се об-ја-ви и фо-то-тип-ско из-да-ње...

„ЗНАШ ЛИ ТИ ШТА СИ НА-ПИ-САО”

Ма-ло ко-ме је Ми-ле Ме-дић успи-је-вао об-ја-сни-ти да „из-вор-ни ру-ко-пис” не по-сто-ји, да Сте-фан Не-ма-ња ни-је за со-бом оста-вио *За-вје-шта-ња*, да је при-ча о

пје-сни-ци-ма ко-ји су са Све-те го-ре до-ни-је-ли пре-пис из-ми-шље-на, да је

За-вје-шта-ња Сте-фа-на Не-ма-ње

на-пи-сао он сам, као аутор-ско књи-жев-но дје-ло. Да га је та-ко и об-ја-вио. Ука-зи-вао је на чи-ње-ни-цу да је књи-га од свог пр-вог из-да-ња ја-сно пот-пи-са-на, да је у ТВ еми-си-ја-ма ја-сно из-ре-че-но име ауто-ра, да је у не-ким еми-си-ја-ма и сам го-сто-вао и о то-ме го-во-рио... Уза-луд. Књи-га се, од са-мог по-чет-ка, оте-ла од сво-га твор-ца и за-по-че-ла свој вла-сти-ти, нео-бич-ни, са-мо-стал-ни жи-вот.

Љу-ди су се опи-ра-ли са-зна-њу да је оно што су већ при-хва-ти-ли као ста-ри Не-ма-њин за-вјет пи-сао њи-хов са-вре-ме-ник, чо-вјек ко-је-га мо-гу ви-дје-ти, сре-сти, до-дир-ну-ти, са ко-јим мо-гу не-по-сред-но раз-го-ва-ра-ти. Осје-ћа-ли су се чуд-но, као да им не-ка невидљива си-ла оти-ма не-што њи-хо-во, не-што што су већ при-хва-ти-ли као вла-сти-то пре-дач-ко на-сли-је-ђе. Су-шти-ну тог осје-ћа-ња ја-сно је ис-ка-зао До-бри-ца Ерић, на свој про-сто-душан и искрен на-чин. Ка-да је са-знао пра-ву исти-ну, ре-као је Ме-ди-ћу: „Сва-ка те-би част, али ја та за-ве-шта-ња и да-ље до-жи-вља-вам пр-во као Не-ма-њи-на, па он-да као сво-ја вла-сти-та – ти мо-жеш тек на тре-ће ме-сто.”

Би-ло је и оних ко-ји су пи-сца оп-ту-жи-ва-ли за гру-би фал-си-фи-кат, за на-мјер-ну под-ва-лу чи-та-о-ци-ма, за под-ме-та-ње вла-сти-тих ри-је-чи Сте-фа-ну Не-ма-њи. Чи-ње-ни-ца да је Ми-ле Ме-дић пот-пи-сао сво-ју књи-гу и да је та-ко пот-пи-са-на об-ја-вљи-ва-на од са-мог по-чет-ка, од пр-вог из-да-ња, као да ни-шта ни-је зна-чи-ла.

Би-ло је и оних ко-ји су, са-знав-ши да је то аутор-ски рад, Ме-ди-ћу по-ста-вља-ли чу-ве-но пи-та-ње ко-је је До-сто-јев-ском по-ста-вио „стра-шни” Ви-са-ри-он Бје-лин-ски ка-да је Фјо-дор са стреп-њом до-шао код ње-га да га пи-та ни-је ли мо-жда про-чи-тао ње-гов ру-ко-пис: „Зна-те ли Ви шта сте на-пи-са-ли?”

За-и-ста, шта је то Ми-ле Ме-дић на-пи-сао? На-пи-сао је књи-гу ко-ја ни-је до-би-ла ни јед-ну је-ди-ну зва-нич-ну на-гра-ду (не-ке дру-ге ње-го-ве књи-ге је-су). На-пи-сао је књи-гу на чи-је су се ди-је-ло-ве чла-но-ви и пред-сјед-ни-ци раз-них књи-жев-них жи-ри-ја ра-до и че-сто по-зи-ва-ли у мно-гим при-ли-ка-ма, ко-је су хва-ли-ли... све док ни-су са-зна-ли да је пи-сац жив и да је ту, ме-ђу њи-ма. На-пи-сао је књи-гу та-ко да су ри-је-чи ко-је у њој из-го-ва-ра Сте-фан Не-ма-ња ма-сов-но при-хва-ће-не као из-вор-не, ста-ре осам сто-ти-на го-ди-на. На-пи-сао је књи-гу око ко-је се, од са-мог по-чет-ка, ис-пре-ла ле-ген-да... На-пи-сао је књи-гу ко-јој је при-па-ла нај-ве-ћа мо-гу-ћа на-гра-да – мно-го-број-ни чи-та-о-ци је ра-до чи-та-ју, пре-при-ча-ва-ју, пам-те и чу-ва-ју. На-пи-сао је књи-гу ко-ја жи-ви свој са-мо-стал-ни, чу-де-сни, не-пред-ви-дљи-ви жи-вот још за жи-во-та пи-сца. Ма-ло ли је? <

(Јун 2006)

Упам ти, че до мо је ми ло

Чу-вај-те, че-до мо-је ми-ло, је-зик као зе-мљу. Ри-јеч се мо-же из-гу-би-ти као град, као зе-мља, као ду-ша. А шта је на-род из-гу-би ли је-зик, зе-мљу, ду-шу?

Не узи-мај-те ту-ђу ри-јеч у сво-ја уста. Узмеш ли ту-ђу ри-јеч, знај да је ни-си осво-јио, не-го си се-бе по-ту-ђио. Бо-ље ти је из-гу-би-ти нај-ве-ћи и нај-твр-ђи град сво-је зе-мље, не-го нај-ма-њу и нај-не-знат-ни-ју ри-јеч сво-га је-зи-ка.

Зе-мље и др-жа-ве не осва-ја-ју се са-мо ма-че-ви-ма, не-го и је-зи-ци-ма. Знај да те је не-при-ја-тељ оно-ли-ко осво-јио и по-ко-рио ко-ли-ко ти је ри-је-чи потро и сво-јих по-ту-рио.

На-род ко-ји из-гу-би сво-је ри-је-чи пре-ста-је би-ти на-род.

По-сто-ји, че-до мо-је, бо-лест ко-ја на-па-да је-зик као за-ра-за ти-је-ло. Пам-тим ја та-кве за-ра-зе и мо-ри-је је-зи-ка. Би-ва то нај-че-шће на ру-бо-ви-ма на-ро-да, на до-ди-ри-ма јед-ног на-ро-да са дру-гим, та-мо гдје се је-зик јед-ног на-ро-да та-ре о је-зик дру-гог на-ро-да.

Два на-ро-да, ми-ло мо-је, мо-гу се би-ти и мо-гу ми-ри-ти. Два је-зи-ка ни-ка-да се по-ми-ри-ти не мо-гу. Два на-ро-да мо-гу жи-вје-ти у нај-ве-ћем ми-ру и љу-ба-ви, али њи-хо-ви је-зи-ци мо-гу са-мо ра-то-ва-ти. Кад год се два је-зи-ка су-срет-ну и из-ми-је-ша-ју, они су као дви-је вој-ске у би-ци на жи-вот и смрт. Док се год у тој би-ци чу-ју и је-дан и дру-ги је-зик, бор-ба је рав-но-прав-на, кад по-чи-ње да се бо-ље и ви-ше чу-је је-дан од њих, тај ће пре-вла-да-ти. Нај-по-сли-је се чу-је са-мо је-дан. Бит-ка је за-вр-ше-на. Не-стао је је-дан је-зик, не-стао је је-дан на-род.

Знај, че-до мо-је, да та бит-ка из-ме-ђу је-зи-ка не тра-је дан-два, као бит-ка ме-ђу вој-ска-ма, ни-ти го-ди-ну-дви-је, као рат ме-ђу на-ро-ди-ма, не-го ви-јек или два, а то је за је-зик исто та-ко ма-ла мје-ра вре-ме-на као за чо-вје-ка трен или два. За-то је, че-до мо-је, бо-ље из-гу-би-ти све бит-ке и ра-то-ве, не-го из-гу-би-ти је-зик. По-сли-је из-гу-бље-ног је-зи-ка не-ма на-ро-да. (...)

Је-зик је, че-до мо-је, твр-ђи од сва-ког бе-де-ма. Ка-да ти не-при-ја-тељ про-ва-ли све бе-де-ме и твр-ђа-ве, ти не оча-ја-вај, не-го гле-дај и слу-шај шта је са је-зи-ком. Ако је је-зик остао не-дир-нут, не бој се. По-ша-љи ухо-де и тр-гов-це не-ка ду-бо-ко за-ђу по се-ли-ма и гра-до-ви-ма и не-ка слу-ша-ју. Та-мо гдје од-зва-ња на-ша ри-јеч, гдје се још гла-го-ља и гдје се још, као ста-ри злат-ник, обр-ће на-ша ри-јеч, знај, че-до мо-је, да је то још на-ша др-жа-ва без об-зи-ра ко у њој вла-да. Ца-ре-ви се смје-њу-ју, др-жа-ве про-па-да-ју, а је-зик и на-род су ти ко-ји оста-ју, па ће се та-ко осво-је-ни дио зе-мље и на-ро-да опет кад-тад вра-ти-ти сво-јој је-зич-кој ма-ти-ци и сво-ме ма-тич-ном на-ро-ду. (...)

(Из *За-вје-шта-ња је-зи-ка* Ми-ла Ме-ди-ћа)